
УВОД

Равнището на корупцията в страната се запази и през 2003 г. Тя продължава да бъде сред най-болезнените проблеми за българското общество. Основание за тази оценка дава липсата на промени в Корупционните индекси на *Коалиция 2000*, измерващи реалното разпространение на корупционните практики, както и свързаните с нея нагласи и оценки на населението, бизнес елитите и експертите.

Аналогични са данните за относителното положение на страната сред 133 държави, включени в индекса на Трансперънси Интернешънъл за 2003 г. В това международно сравнение България заема 54 място, което свидетелства за наличието на сериозен корупционен проблем, но не и за ръст на корупционните практики. Намалението на композитния индекс на Трансперънси Интернешънъл за страната от 4.0 през 2002 г. на 3.9 през 2003 г. е в рамките на статистическата грешка¹, а причината за слизането от 45 на 54 място в международната класация е включването в индекса на девет нови страни. Същевременно трябва да се отбележи, че оценката на България е еднаква с тази на Чехия и е по-добра от присъединяващи се към Европейския съюз през 2004 г. страни като Полша, Латвия и Словакия.

Непромененото равнище на корупцията се разминава с очакванията на българската общественост за подобрене. Това развитие сигнализира и за **изчерпване ресурса на предприеманите досега антикорупционни мерки.** Постигнатите успехи в противодействието срещу корупцията през последните няколко години се дължат предимно на въвеждането на „меки“ форми на противодействие, които ограничават корупцията чрез оказване на масиран публичен натиск. По същество обаче **не са засегнати дисфункциите в структурната организация на различни сфери на обществото, които пораждат корупционни зависимости.**

Проблемът със запазването на институционалната среда на корупцията е особено болезнен от гледна точка на **продължаващите процеси на навлизане на организираната престъпност в икономиката на страната.** Техен фокус са усилията на представители на неформалната икономика за завоюване на позиции в легалния бизнес и участие в нови инвестиции. Продължава тенденцията към легализиране на „мръсни пари“, което се осъществява по пътя на **корумпирането на висши политици и магистрати, на длъжностни лица, оторизирани с функции за предоставяне на обществени услуги със значим интерес, включително издаване на лицензии, разрешения и др.**

¹ По-подробно този проблем е разгледан в първия раздел на настоящия доклад.

Основният проблем при годишната оценка на корупцията в България е да се различат реалните корупционни практики от корупционните обвинения, използвани в процесите на политическо противопоставяне. Очертават се **две противоположни тенденции**. Първата е, че **в сферата на политиката е налице дестабилизация, която разширява полето на корупционните практики**. Засилва се активността на лобистки групи, защитаващи частни икономически и дори криминални интереси. При рязкото изостряне на конфликтите между тези групи различни форми на политическа корупция станаха публично достояние. За съжаление, основните политически сили не успяха да постигнат консенсус за избягване на антикорупционната реторика с цел компрометиране на „конкурентния политически елит“, което доведе до нарастване на общественото недоверие.

Тази тенденция контрастира със забележимото намаляване на ресурсите, генериращи корупция. За разлика от политическата сфера, където самите институционални структури на страната създават предпоставки за непрозрачност и безнаказаност, в икономиката е налице устойчиво положително развитие. През 2003 г. се засили тенденцията за навлизане на големи чуждестранни корпорации, които внасят модерни форми на отчетност и международно утвърдени етични норми в стопанската дейност. Този фактор, наред с предприетите от правителството мерки, доведоха до свиване на сивия сектор. В рамките на трудовата заетост над 300 000 души излязоха от сенчестата икономика. Налице е и увеличаване на данъчните приходи, което е резултат и от положителното развитие в митническата администрация. През годината успешно приключи приватизацията на последните големи държавни банки – ДСК и „Биохим“ (третата и четвъртата по големина в страната). Банковата приватизация (съчетана с политиката на паричен съвет) може да се даде като пример за намаляване възможностите на политическата сфера да влияе върху икономическите решения. В по-общ план обстоятелството, че вече над 75 % от БВП на страната се произвежда в частния сектор, означава дългосрочно ограничаване намесата на политически фактори в икономиката. В краткосрочен план обаче се запазват рисковете от налагане на лобистки интереси в стопанската политика. Пример за това е провалената приватизация на Българската телекомуникационна компания и на тютюневия монополист „Булгартабак“.

Характерно за обществения дебат през 2003 г. беше затвърждаването на убеждението, че **фактически съществува ненаказаност на корупционните престъпления**, като те се свързват със **слабата ефективност или бездействието на правораздавателните и правоохранителните органи**. Широко дискутиран е фактът, че самата съдебна власт е засегната от корупцията, което компрометира идеята за справедливост, демокрация и правова държава. Значими обществени очаквания има към бъдещите реформи на съдебната власт като ключ към осъществяването на прелом в досегашните козметични мерки срещу институционалната и политическата корупция.

В Доклада за оценка на корупцията – 2003 са инкорпорирани основните оценки, констатации и предложения за антикорупционните изменения на съдебната реформа, както и за развитието на правните инструменти в този процес, съдържащи се в *Програмата за противодействие*

вие на корупцията в съдебната власт. Същевременно е направено усилие за обвързване на общия проблем за корупцията с необходимостта от установяване на действаща, стабилна и некорумпирана съдебна власт като най-ефективно средство за утвърждаване на правовата държава и противодействие на корупцията в обществото. С този подход се цели да се подпомогне процесът на постигане и на обществено-политически консенсус както по основните насоки и принципи, така и по конкретните неотложни мерки и дългосрочни цели на съдебната реформа.

Комплексно решаване на проблемите в съдебната власт, включително осъществяването на антикорупционните мерки, може да има само на основата на **съгласие между политическите сили**, от една страна, и **политическите сили и гражданското общество**, от друга, заедно с **активното участие на всички органи на съдебната власт**. Подписаната от парламентарно представените политически сили на 2 април 2003 г. Декларация за основните насоки за реформа на българската съдебна система и приетите почти единодушно конституционни поправки през септември 2003 г. биха могли да се превърнат в добро начало на процеса на търсене на широк реален консенсус за постигане на декларираните цели на съдебната реформа, като се държи сметка за ролята на трите власти и необходимия баланс между тях в противодействието на корупцията в обществото и предприемането на мерки за редуциране и недопускане на корупция, концентрация на власт и злоупотребаи с правомощия в системата на всяка отделна власт.